

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
ПОЛЕССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

**БЕЛАРУСЬ – УКРАИНА: МНОГОВЕКТОРНЫЕ
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА
В РЕГИОНАХ**

Монография

Пинск
ПолесГУ
2020

УДК 338.48(476)(477)
ББК 65.43(4Бел+4Укр)
Б 43

Авторский коллектив:

Аксенчик Н.В., Андриевич А.М., Антоненко И.Я., Баев В.В., Баева О.В.,
Балджи М.Д., Бочило И.Г., Васильченко А.О., Гречишкина Е.А., Демьянов С.А.,
Еленская И.Э., Животенко А.И., Ивушкина Е.Б., Корзюк А.А., Красномовец В.А.,
Кушнир И.Б., Литвиненко А.В., Лозицкий В.Л., Макарушко В.В., Мигун Д.А.,
Микелевич Е.Б., Микитин Т.М., Морозова Н.И., Однолько В.А., Панов С.В.,
Радченко О.Н., Самоховец М.П., Саскевич В.В., Стрижак Е.О.,
Фокина-Мезенцева Е.В., Хижнякова Н.А., Цуба М.В., Чеботарев В.А.,
Чувак С.В., Якимчук А.Ю.

Рецензенты:

доктор экономических наук, профессор кафедры туризма
и отельно-ресторанного дела

Луцкого национального технического университета **Л.Ю. Матвийчук;**

доктор экономических наук, доцент, проректор по учебной работе,
профессор кафедры экономики и управления туристической индустрией
Белорусского государственного экономического университета

А.И. Тарасенок.

Утверждена Советом

УО «Полесский государственный университет» (№ 6 от 27 февраля 2020г.)

Б43 Беларусь – Украина: многовекторные направления развития туризма в
регионах : монография / А.О. Васильченко [и др.]. – Пинск : ПолесГУ, 2020.
– 362 с.

ISBN 978-985-516-609-3

Издание посвящено изучению проблем реализации стратегических направлений развития индустрии туризма и гостеприимства на постсоветском пространстве. Разноаспектный междисциплинарный анализ является актуальным в современных условиях развития разнообразных форм сотрудничества государств на региональном приграничном уровне.

Исследование является результатом межкафедрального и межвузовского сотрудничества учреждений высшего образования Беларуси и Украины. Материалы заинтересуют специалистов органов регионального управления и местного самоуправления, научных работников в различных междисциплинарных областях.

УДК 338.48(476)(477)
ББК 65.43(4Бел+4Укр)

ISBN 978-985-516-609-3

© УО «Полесский государственный университет, 2020»

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	5
Раздел 1. Современное состояние и перспективы развития туристической индустрии	7
1.1. Теоретико-методические основы современной парадигмы управления качеством в сфере туризма <i>Антоненко И.Я., Баев В.В., Фокина-Мезенцева Е.В.</i>	7
1.2. Современные направления развития туристической индустрии в Украине <i>Балджи М.Д., Однолько В.А.</i>	19
1.3. Формирование кластерных инициатив: анализ международного опыта <i>Васильченко А.О.</i>	32
1.4. Мониторинг туристического спроса на рынке въездного и внутреннего туризма в Республике Беларусь за 2018 год <i>Демьянов С.А.</i>	41
1.5. Екологізація туризму як складова концепції сталого розвитку <i>Красномовець В.А., Животенко А.І.</i>	54
1.6. Можливості розвитку туризму як сектора «зеленої» економіки <i>Хижнякова Н.О.</i>	62
Раздел 2. Экономика и менеджмент туристической и гостиничной сфер	71
2.1. Класифікація суб`єктів ринкових відносин у сфері медичного туризму <i>Баєв В.В., Баєва О.В.</i>	71
2.2. Потребители турпродуктов как стратегический ресурс формирования конкурентного преимущества <i>Ивушкина Е.Б., Кушнин И.Б.</i>	79
2.3. Особенности реализации мобильных приложений в отельном бизнесе в зависимости от типа рыночной структуры <i>Литвиненко А.В., Стрижак Е.О.</i>	88
2.4. Проектування екологічних стежок у Рівненській області <i>Микитин Т.М.</i>	95
2.5. Финансовые стимулы развития агроэкотуризма в Республике Беларусь <i>Самоховец М.П.</i>	102
2.6. Финансирование устойчивого развития туризма в Республике Беларусь <i>Чеботарев В.А., Гречишкина Е.А.</i>	111
2.7. Факторы развития сферы туризма в Гродненской области <i>Чувак С.В.</i>	120
Раздел 3. Социально-философская и правовая проблематика изучения развития сферы туризма и гостеприимства.....	130
3.1. Экологический туризм в Республике Беларусь и правовые аспекты его развития <i>Андриевич А.М.</i>	130

3.2. Социально-государственный заказ как фактор подготовки специалистов в сфере туризма и гостеприимства в условиях цифровизации <i>Лозицкий В.Л.</i>	136
3.3. Организационно-правовые формы субъектов туристической индустрии в Республике Беларусь <i>Макарушко В.В.</i>	143
3.4. Правовое обеспечение развития агроэкотуризма в Республике Беларусь <i>Саскевич В.В.</i>	165
3.5. The tourism as a component of socio-cultural development and ecological safety of the state <i>Yakymchuk A.</i>	174
Раздел 4. Историко-культурологический контент исследования вопросов развития регионального краеведческого и страноведческого направлений в туризме	180
4.1. Кантэнт вывучэння этнаграфічнай спадчыны беларускага Палесся ў міжваенны перыяд сродкамі фатаграфіі ў падрыхтоўцы сучасных спецыялістаў у галіне турызму і гасціннасці <i>Бачыла І.Г., Лазіцкі В.Л.</i>	180
4.2. Исследование вопросов развития регионального краеведческого направления в туризме на примере изучения историко-культурных ценностей в Брестской области <i>Мигун Д.А.</i>	185
4.3. Концепт исторической памяти в подготовке специалистов в сфере туризма и гостеприимства <i>Панов С.В.</i>	194
4.4. Организация въездного этнического туризма в СССР <i>Радченко О.Н.</i>	201
4.5. Першая сусветная вайна як аб’ект турыстычнай прываблівасці <i>Цуба М.В.</i>	207
Раздел 5. Психолого-педагогические аспекты развития образования в сфере туризма и гостиничного бизнеса	215
5.1. Информационно-образовательная среда регионального университета в условиях построения институциональной модели организации 3.0 и системы подготовки специалистов в сфере туристической индустрии и гостиничного бизнеса <i>Аксенчик Н.В.</i>	215
5.2. Специализированный модуль цикла социально-гуманитарных дисциплин в подготовке специалистов в сфере туризма и гостеприимства <i>Еленская И.Э.</i>	221
5.3. Компетентностный подход как средство взаимосвязи стандартов обслуживания, профессиональных и образовательных стандартов <i>Ивушкина Е.Б., Морозова Н.И.</i>	227
5.4. Гістарычныя крыніцы ў навучанні гісторыі і гісторыка-краязнаўчай рабоце <i>Корзюк А.А.</i>	237
5.5. Социально-психологическая подготовка специалистов в сфере туризма и гостеприимства <i>Микелевич Е.Б.</i>	245
Заключение	253
Сведения об авторах	258

Список использованных источников

1. TowerSensor [Электронный ресурс]. – Mode of access: https://sensortower.com/ios/rankings/top/iphone/ukraine/travel?iap=all&watch_enabled&rankings_type=free&min_cost=0&max_cost&date=2019-11-20&show_store_data=true. – Date of access: 04.10.2019.

2.4 Проектування екологічних стежок у Рівненській області

Раціональне використання природних ресурсів стає основною проблемою сьогодення. Особлива увага приділяється природно-заповідним територіям, до яких, згідно чинного законодавства, застосовується спеціальні режими їх використання. У національних природних парках таких об'єктів природно заповідного фонду є достатня кількість, що робить дану проблему ще більш актуальною. Для цього можна використати екологічний туризм, який набуває все більшої популярності в світі та і в Україні.

Зростання потоку туристів у національні природні парки з одної сторони створює певні проблеми, так як має місце загроза для природних ландшафтів. Однак для регулювання неконтрольованого потоку туристів можна використовувати екологічні стежки, які впорядкують рух туристів на об'єктах природно-заповідного фонду та нададуть їм більше корисної інформації про відвідувану територію.

На сьогодні питання методології проектування та створення екологічних стежок розглядалось багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема у роботах Дідуха Я.Т., Єрмоленко В.М., Крижанівської О.Т., Чижової В.П., Комова В.В., Орестова Я.І., Галкіна С.І., Калашнікової Л.В., Дойко Н.М. У роботах дається опис методології, приводяться конкретні приклади проектування екологічних стежок. Є багато робіт педагогічного напрямку, які присвячені організації еколого-просвітницької роботи. Разом з тим слід зазначити, що автори не конкретизують чітко етапи проектування стежок та не розглядається питання використання сучасних ГІС технологій при розробці стежок та їх подальшому використанні, що є важливим для молоді та просування екостежок у мережі internet.

З давних давен люди подорожували. В основі цих подорожей було, в тому числі, пізнання нового для себе. З часом виник термін екскурсія, який Володимир Даль пояснює його таким чином: „Екскурсія, проходка, прогулянка, вихід на пошук чогось, для збору трав та інше”. Цікаво, що на сьогодні серед різноманітних видів екскурсій, значну роль відводиться природничим екскурсіям, які отримали назву екологічних стежок.

Історія створення екологічних стежок починається у кінці XIX ст.. У 1880 р. в Одесі створюється Кримський гірський клуб з філіями в Ялті та Севастополі, який у 1899р. створив «Штангієвську стежку». Згодом у 1916 р. за 7 км від м. Судак вздовж гірських скель прокладено Голіцинську стежку. Виникають перші спеціалізовані російськомовні журнали „Екскурсійний вісник”, „Шкільні екскурсії і шкільний музей”, які можна було придбати в Києві, Одесі, Харкові та інших містах України.

Відомо, що найдовшою в світі екологічною стежкою (довжина – 3440 км) є Апалачська, прокладена у 20-х рр. XIX ст. Засновником її вважається Бентон Маккей. Він запропонував цю стежку, як проект регіонального розвитку, благоустрою території. Будувалася Апалачська стежка з 1921 р. (коли було запропоновано проект) до 1937 р. Сьогодні, звичайно, вона набула іншого вигляду, однак і нині перебуває за межами старої дороги задля збереження лісових масивів [1]. У Єстонії, Литві, Росії, Польщі екологічні стежки користуються достатньою популярністю [3].

В Україні є достатньо напрацювань щодо створення екологічних стежок у національних парках [7], ботанічних садах [13], дендропарках [4; 8], лісових заказниках [6]. В роботах основну роль відводиться питанням збереження унікальних видів, менша увага приділена питанням просування, популяризації цих стежок.

В середині 80-тих років минулого століття Н. Лейпером був введений термін «туристська дестинація», як географічна територія, яка приваблює і задовольняє потреби значної групи туристів [2]. Розвиток дестинацій привів до створення моделі «чотири А», автори якої вчені з Датської академії туризму О. Йоргенсен, К. Купер і Д. Флетчер, розглядають дестинацію, як взаємозв'язок таких елементів:

- пам'ятки (attractions) – природні, культурно-історичні, архітектурні та інші туристичні ресурси, що приваблюють туристів, спонукають до здійснення подорожі;

- доступність (access) – місцевий транспорт і транспортні комунікації;

- зручності (amenities) – інфраструктура туризму (засоби розміщення, заклади ресторанного господарства, розваг, торгівлі тощо);

- посередники та допоміжні служби (ancillary services) [15].

Для Рівненській області туристичними дестинаціями можуть стати регіональні ландшафтні та національний природний парк [9]. Екологічні стежки будуть візитними картками природних парків.

Розробка екостежок здійснювалась у рамках реалізації проекту «Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму як планомірна складова економічного розвитку Березнівського району» підтримано-

го Європейським союзом у рамках програми «Підтримка політики регіонального розвитку України».

Надслучанський регіональний ландшафтний парк [10] включає у себе 14 природно-заповідних об'єкти, серед яких 6 заказників, 7 пам'яток природи, заповідне лісове урочище (табл.1). На території парку виявлено 77 рідкісних видів рослин, з яких одна (смілка литовська) занесена до Європейського Червоного списку, 19 – до Червоної книги України, 57 – регіонально рідкісні рослини. [12]. Слід зазначити, що на території Надслучанського парку маємо ряд цікавих історичних об'єктів, які можуть стати цікавими атракціями для екологічних стежок.

Територія Надслучанського регіонального ландшафтного парку, природні особливості та місцевість якого характеризуються своїми неповторними ландшафтами, що утворилися насамперед завдяки виходу давніх кристалічних порід на денну поверхню, утворивши так званий Український кристалічний щит. Туристи мають унікальна можливість спостерігати своєрідний поліський гірський рельєф із багатою флорою та фауною.

Таблиця 1. – Об'єкти природно-заповідного фонду Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Назва	Категорія ПЗФ	Площа, га	Дата створення
Соколіні гори	Ланшафтний заказник	510,0	22.11.1983
Більчаківський	Лісовий заказник	17,0	22.11.1983
Остроганський	Лісовий заказник	168,4	19.03.1999
Березівський	Лісовий заказник	23,7	05.03.2004
Болото «Гало»	Ботанічний заказник	6,5	05.03.2004
Марининсько-Устянські граніти	Геологічний заказник	85,0	22.11.1983
Болото-блюдце	Комплексна пам'ятка природи	1,2	05.03.2004
Старі дуби	Комплексна пам'ятка природи	1,0	05.03.2004
Вовкова	Ботанічана пам'ятка природи	13,9	19.03.1999
Страусове перо	Ботанічана пам'ятка природи	20,2	05.03.2004
Плющ звичайний	Ботанічана пам'ятка природи	13,0	05.03.2004
Лісове болітце	Ботанічана пам'ятка природи	3,5	05.03.2004
Більчаківське джерело	Гідрологічна пам'ятка природи	3,0	22.11.1983
Очеретяне	Заповідне болотне урочище	1,3	05.03.2004

Процес розробки екологічних стежок (піших, кінних, велосипедних) включав наступні важливі етапи:

– визначення перспективних напрямів проходження стежок;

- наукове дослідження території проекрованої стежки;
- прокладання та маркування екологічних стежок [11].

На першому етапі спеціалісти намічали маршрути, із врахуванням атракцій. Доцільно на один маршрут включати не більше 10 об'єктів для перегляду. При розробці напрямів проектували маршрут із врахуванням наявних об'єктів ПЗФ та історичних пам'яток, якими багата поліська земля. Тобто проектовані стежки мають комплексний характер. Для проведення робіт залучали екскурсоводів, велосипедистів, екологів, краєзнавців.

На другому етапі проводилась комплексна експедиція по проектованому напрямку екологічної стежки. У склад експедиції входили екологи, ботаніки, дендрологи, геодезисти, історики. Результатом їх роботи став аналіз природно-кліматичних умов території, детальний опис оглядових точок на екологічній стежці та карта-схема екологічної стежки.

Згодом проводилось маркування екологічних стежок, створення місць відпочинку по уже визначеному маршруту.

Звіти про проведені дослідження включали у себе такі важливі розділи:

- карта-схема маршруту пішохідної стежки;
- загальна характеристика маршруту пішохідної екологічної стежки;
- коротка характеристика природно-екологічних умов території прокладання пішохідної екологічної стежки;
- характеристика видових (оглядових) майданчиків маршруту екологічної стежки;
- правила техніки безпеки під час проходження маршруту екологічної стежки;
- додатки.

Основним документом екологічної стежки є карта-схема. На рис.1. приведено таку карту-схему. До її розробки залучали геодезистів. Важливим, при проектуванні екологічних стежок, використання сучасних інформаційних технологій. Зокрема застосування елементів ГІС при проектуванні екологічних стежок, що дозволить за допомогою сучасних смартфонів подорожувати по розробленим екологічним стежкам.

Рисунок 1. – Карта-схема пішохідної екологічної стежки «Щербовець»

В рамках реалізації проекту розроблено 9 екологічних стежок. В табл. 2 приведено основні характеристики проєктованих екологічних стежок.

Для туристів було розроблено елементи навігаційної системи, яка отримала назву «Стежки Случа». В основі роботи розробленої системи покладено можливості GoogleMaps. Завдяки цій роботі було створено 113 об'єктів на основній карті Google для вирішення задач навігації, зареєстровано інформації по 9 екологічних стежках. Інформація про видові точки містить відомості про її назву та номер на визначеній екологічній стежці, географічні координати, посилання на сайт проєкту, опис пункту, а також кілька фотографій.

Проведені нами наукові дослідження та експедиції на територію Надслучанського регіонального ландшафтного парку дають підстави вважати, що запропонована методика проєктування екологічних стежок є оптимальною. Для популяризації екологічних стежок та повернення туристів до відпочинку у регіональних ландшафтних парках потрібно використовувати елементи геоінформаційних систем. Розроблена навігаційна система «Стежки Случа» допоможе туристам отримати додаткову інформацію та самостійно подорожувати унікальними куточками Надслучанського регіонального парку.

Таблиця 2. – Оглядові майданчики, місця для відпочинку на екологічній стежці "Щербовець"

№ точки	Назва точки	Географічні координати (отримані за допомогою GPS-навігатора)
001	Етнопоселення	Широта: 50.810393 Довгота: 27.116670
002	Яри Маринина	Широта: 50.811678 Довгота: 27.114039
003	Вільхове болото	Широта: 50.812815 Довгота: 27.112247
004	Родонове джерело	Широта: 50.810467 Довгота: 27.136099
005	Вид на Преображенську церкву	Широта: 50.815151 Довгота: 27.111233
006	Преображенська церква в с. Маринин	Широта: 50.814661 Довгота: 27.110894
007	Староруське городище	Широта: 50.815383 Довгота: 27.109061
008	Замкова гора	Широта: 50.817378 Довгота: 27.114849
009	Різноманіття папоротей	Широта: 50.810467 Довгота: 27.136099
010	Урочище Щербовець	Широта: 50.811603 Довгота: 27.140046

Таблиця 3. – Основні характеристики екологічних стежок Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Назва	Тип	Протяжність, км	Перепад висот, м	Кількість оглядових точок
Соколіні гори	пішохідна	2,66	38	9
Щербовець	пішохідна	6,7	54	10
Млинкова річка	пішохідна	4,1	29	10
Губківський замок	пішохідна	4,8	30	11
Стави	пішохідна	8,2	29	9
На колесах Соколіними горами	велo	165	102	10
Велосипедна мандрівка Соколіними горами	велo	28	55	9
Лісовими стежками Полісся	кінна	5,5	28	9
Мандрівка поліським лісом	кінна	11,6	19	11

Доцільно запропоновану методику проектування екологічних стежок використовувати при проектуванні таких стежок і на інших об'єктах природно-заповідного фонду України. Використання екологічних стежок впорядкує рух туристів на об'єктах природно-заповідного фонду та надасть їм більше корисної інформації про відвідувану територію.

Список використаних джерел

1. AppalachianTrail Concervancy [Electronic resource]. – [Electronic resource]. –2017-05-11– Mode of access: <http://www.appalachiantrail.org>. – Date of access: 04.10.2019.
2. Leiper, N. The framework for tourism: Towards definitions of tourism, tourists and the tourism Industry / N. Leiper // *Annals of Tourism Research*. – 1979. – № 6. – P. 390–407.
3. Бабюк, Л. М. Теоретико-методологічні засади наукового обґрунтування створення екологічних стежок / Л. М. Бабюк // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. Випуск – № 7, – Луцьк, – 2010. – С.71–75.
4. Галкін, С. І. Екологічною стежкою дендропарку «Олександрія» / С. І. Галкін [та ін.]. – Біла Церква: Білоцерків друк, 2013. – 40 с.
5. Герасимчук, З. В. Маркетинг природно-заповідних територій. Монографія / З. В. Герасимчук, Т. М. Микитин, А. Ю. Якимчук. – Луцьк : ЛНТУ, 2012. – 245 с.
6. Дідух, Я. Т. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки “Лісники”) / Я. Т. Дідух [та ін.]. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 88 с.
7. Заповідними стежками Поділля / Під ред. Я.Б. Олійника. – К. : Ніка-Центр, 2003. – 57 с.
8. Кляшторна, Г.В. Екологічна стежка в дендропарку «Олександрія» / Г.В. Кляшторна. – К. : Час, 1990. – 32 с.
9. Микитин, Т. М. Використання маркетингу туристичних дистинацій для просування об'єктів природно-заповідного фонду Рівненщини / Т. М. Микитин // *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. Збірник наукових праць. Випуск 11 (43). – Луцьк. – 2014. – С. 159–167.
10. Микитин, Т. М. Регіональний ландшафтний парк "Надслучанський": еколого-економічні передумови раціонального природокористування. Монографія / Т. М. Микитин [та ін.]. – Рівне : Волин. береги, 2017. – 248 с.
11. Микитин, Т. М. Організаційні механізми створення та функціонування екологічних стежок. Монографія / Т. М. Микитин [та ін.]. – Рівне : Волин. береги, 2018. – 182 с.

12. Природно-заповідний фонд Рівненської області / Під ред. Ю.М. Грищенко. – Рівне : Волин. обереги. 2008. – 216 с.

13. Стельмащук, В. Г. Проект організації території Кременецького ботанічного саду як приклад реконструкції та будівництва ботанічних садів / В. Г. Стельмащук [та ін.] // Будівництво та реконструкція ботанічних садів і дендропарків в Україні. – Сімферополь : Таврійський національний університет, 2006. – С. 97–101.

14. Тропа в гармонии с природой: сб. рос. и зарубеж. опыта по созданию эколог. троп. – М. : Р. Валент, 2007. – 176 с.

15. Экономика туризма: теория и практика: учеб. пособ. / К. Купер [и др.]. – СПб. : Омега, 1998. – 200 с.

2.5 Финансовые стимулы развития агротуризма в Республике Беларусь

Республика Беларусь имеет значительный потенциал для развития туристической отрасли. Это в равной мере относится к агротуризму, развитие которого начиналось в 2000-е годы. Нормативно в Республике Беларусь под агротуризмом понимается деятельность, направленная на ознакомление агротуристов с природным и культурным потенциалом республики, национальными традициями в процессе отдыха, оздоровления, временного пребывания в агроусадебках [10]. При этом агроусадебка – это жилой дом (общее число комнат для размещения агротуристов не может превышать 10), принадлежащий на праве собственности субъекту агротуризма, благоустроенный применительно к условиям соответствующего населенного пункта и расположенный на земельных участках в сельской местности или малых городских поселениях, а агротурист – это лицо, являющееся потребителем услуг в сфере агротуризма.

Деятельность по оказанию услуг в сфере агротуризма в Республике Беларусь могут осуществлять следующие субъекты агротуризма:

– физические лица, постоянно проживающие в многоквартирном или блокированном жилом доме в сельской местности, малых городских поселениях, производящие сельскохозяйственную продукцию на земельных участках, предоставленных для строительства и (или) обслуживания жилого дома, или ведущие личное подсобное хозяйство на земельных участках;

– сельскохозяйственные организации [10].

В Программе на 2001–2005 годы агротуризм, включающий посещение туристами сельской местности, отдых и оздоровление в эко-

Научное издание

**БЕЛАРУСЬ – УКРАИНА: МНОГОВЕКТОРНЫЕ
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕГИОНАХ**

Монография

Ответственный за выпуск *П.Б. Пигаль*
Редактор *С.В. Сухобокова*

Подписано в печать 27.03.2020. Формат 60x84/16.
Бумага офсетная. Гарнитура «Таймс». Ризография.
Усл.печ.л. 15,23. Уч.-изд.л. 14,25.
Тираж 100 экз. Заказ №74.

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Полесского государственного университета.
225710, г. Пинск, ул. Днепровской флотилии, 23.